

ÜZEMTANI PROBLÉMÁK AZ AGRÁR-REFORM UTÁN.

Románia kifejezetten agrár állam s kétségtelen, hogy normális közgazdasági viszonyok között a mezőgazdaság állapotától függ az államháztartás egyensúlya.

Az agrár-reform tárgyalása után a mezőgazdasági terület túlnyomó része paraszt kézen levő törpe, illetve kisbirtokká lett, amelyek mellett lényegtelenül csekély számban húzódnak meg a régi közép- és nagybirtokokból meghagyott 100—200 holdas kis-közép birtokok.

Sajnosan tapasztalt tény mindazok előtt, akik gazdálkodással foglalkoznak, hogy mindegyik kategóriának rosszúl megy a dolga s az állampolgároknak mezőgazdasággal foglalkozó túlnyomó része öntudatlanul, megszokásból, beleszületettségből, vagy mert egyéb munkát úgy sem végezhet, dolgozik egy munkakörben, ahol az elérhető jövedelem sehogyszem áll arányban a befektetett tőke és ráfordított munka értékével.

Ha ezt az állítást a „Mezőgazdasági üzemtan” tudománya szempontjából akarjuk vizsgálni, a tanult vezetés alatt álló, meghagyott kis-közép-birtok helyzetét kell tanulmányoznunk, mint ahol ceruzával a kézben szokták a várható termelési és üzleti lehetőségeket és megtörtént eredményeket mérlegelni.

A parasztgazdálkodásnak nincs üzemtana; eszembe jut néhai jó Hensch Árpádnak, a magyaróvári gazdasági akadémia tudós tanárának mondása: „A parasztember üzemtana nagyon egyszerű, — ha jó esztendő van, vesz új csizmát, ha rossz volt az esztendő, megfoltoztatja a régit.” (És alább rá fogunk jönni, hogy *ma* ez az igaz s ki minél okosabban akar másképp csinálni, annál nagyobbat bukik.)

Minden termelésnek tudvalevőleg két alapkelléke van: a *tőke* és a *munka*, amiknek érvényesülhetését döntőleg sza-

bályozzák az állam közgazdasági viszonyai. A mezőgazdasági tőke részei: I. Alaptőke = a földbirtok és az épületek. II. Felszerelés, aminek részei 1. holt leltár (gépek, eszközök stb.); 2. eleven leltár (állatállomány) és 3. forgótőke.

Az alaptőkének az agrár-reform előtti földbirtok része radikálisan elintéződött. Nagyobb része, jóformán ellenérték nélkül, elment; a megmaradt rész kiválasztására legtöbb esetben a volt tulajdonos fel volt jogosítva s így a javából választva ki, ennek holdankénti értéke természetesen magas. Abnormisan magas árakat adna érte a jómódu paraszt, aki számítás nélküli, örök mohó étvágygal venné a földet s akinek szerzési lehetőségeit az agrár-reform elvágta. Kisajátított öldben nem részesülhet, mert meglevő vagyonánál fogva nem igényjogosult. A kielégített igényjogosultnak még most nem szabad a kapott földet áruba bocsátani. Röviden: adva van egy túlmagasra értékelt földbirtok-alaptőke, a volt egésznek — a maradványra vonatkoztatva immár bőséges — épület tőkével. A mai építkezési viszonyok között az épület is, bármily formájában, még szétbontva is, relative nagy érték. Holt leltár tekintetében a meghagyott birtok bőségesen el látva maradt; a volt egészre beállított gépek, eszközök — esetenként lomtári ócskavas értékkel — fölösleges mennyiségben maradtak. Állatállomány szintén bőségesen maradt. Ez az állapot megszűnik a forgó tőkénél, aminek nevében van foglalva jellege, hogy t. i. évről-évre elhasználtatik. Minden anyag, amit vásárolni kell — a külföldről behozottakról szent borzalommal nem is beszélve — méreg drága. Ide tartozik a gazdasági szükséghez képest igénybe veendő kölcsönpenz is, aminek a mostani 36—48°/o-os bankkamatok mellett haszonnal való igénybevehetése már-már jongleuri ügyességet kíván s amely kérdés szorosabban véve már a közgazdasági viszonyok teherlapjára irandó.

A második alapkellék a munka, ami alatt természetesen kizárólag emberi munka értendő. És pedig: szellemi munka a vezető tulajdonos részéről és testi munka a cselédek, napszamosok és egyéb munkások részéről. A szellemi munkát a mai nehéz viszonyok között csak tanult gazda végezheti, aki messze előre látja minden lépésének legalább termelési lehetőségeit, ha az üzemieket, sajnos, nem is láthatja. Ahol a vezetés — legyen az tulajdonosi vagy gazdatiszti: amatőr vagy

patópálos, — ott csak idő kérdése a bukás. A tulajdonosnak szakképzettsége mellett egészsége és vas idegei legyenek, amiket öröklöthet a mai falusi élet egyéb kellemei mellett a csak igényeiben nagy, de jóindulat, hűség, szorgalom és erkölcs dolgában annál lejjebb járó cseléd és munkás személyzettel. És amikor megfeszített munkával igyekezett minél jobban és minél többet termelni s lezárja a gazdasági évet, — elképedve látja, hogy legfeljebb a felszerelési tőke értékének szokásos kamatát s esetleg hozzá egy szerény gazdatiszti fizetés ellenértékét kereste meg, de *az alaptőke kamata nincs sehol.*

Állítom, hogy olyan meghagyott kis-közép-birtok nincs, amely a föld és épület tőke értékének szokásos kamatait ki tudja keresni. Ugyanez áll arra a parasztbirtokra is, amelyeket nem az agrár-reform teremtett. Ha ez a parasztgazda eladná ökrét, tehenét, juhát, disznóját, szekerét, ekéjét, egyszóval felszerelését, ezt a pénzt bankba tenné, vagy betáblázottan biztosítva kölcsön adná, maga elmenne munkásnak vagy cselédnek, pont meglenne az a jövedelme, mint így a gazdálkodással. Tehát a föld- és épülettőke itt sem jövedelmez.

Ennél a kérdésnél figyeljünk: *a parasztbirtok jellege két felé válik s jövedelmező lehetőségével emelkedik ki a reform által teremtett paraszti birtok, amelyiknek alaptőkéje ingyenes. Mert az a holdankénti 20—60 lej kényszerbér, egy negyed, egy fél napszámnak megfelelő összeg, nem pénz, ha elmarad egy jó kedvű korcsmai délután, ingyenben maradt egy pár hold föld. A reális pénzürtékű alaptőkével dolgozó kis-közép és paraszti birtoknál a tőke nemjөvedelmezőségét kizárólag az állam közgazdasági viszonyai okozzák, vagy nevezzük nevén a gyermeket: a kormány deflációs pénzügyi politikája!*

Régi igazság, hogy konjunkturák emelnek fel és konjunkturák vágnak földhöz embereket.

Ma Romániában a mezőgazdasági termelés semmiféle ágazatának nincs megfelelő konjunkturája. Ezt megfelelő üzemtani előszámításokkal igazolni lehet, aminek fejtegetése azonban már inkább speciális gazdasági szaklap hasábjaira való. Itt csak általánosságban mutatunk rá egyes esetekre.

A búza ára maximálva van, rekvirálása el van rendelve; a kereslet-kinálat aránya szerinti ár alakulása állami intézkedéssel be van szüntetve. A búzahiány természetes és előre látott következménye az agrár-reformnak; az pedig, hogy az

a kevés is, ami van, lenyomott áron jusson a nem termelő fogyasztóhoz, már a deflációs politika gyümölcse. Most nincs háború, béke van: ha nem termett benn búza, ad pénzért a külföld s ha ma mégis jónak láttatott maximálni és rekvirálni, ép úgy megtörténhetik ez a jövő esztendőben is, azután is. Hogy ilyenformán milyen lesz a tolongás a búzatermelés körül, az már más kérdés.

Hasonlóképpen deflációs elkövetkezés a húsáraknak az országban való maximálása és az állatkivitelnek igénybe nem vehetően magas illetékkel való megbénítása. Aki a marhahúsnak 22—26 lejes kilónkénti árait megállapította, nagyon elcsodálkozna, ha pontosan kiszámítanók neki, hogy a levágott állatnak felnevelési költsége lényegesen több, mint az érte ez alapon befolyó ár, vagyis folyik ugyan termelés, de ráfizetéssel.

Gazdaságban termelni rendszeres trágyázással lehet s minthogy az állattartás a megfelelő konjunkturák megvonása mellett hasznot nem ad, jogában áll mindenkinek adott körülményei szerint megállapítani azt az állattartást, amely mellett a legkevesebb ráfizetéssel produkálhatja trágya szükségletét.

Hogy lehetne mégis azon segíteni, hogy a legfontosabb közszükségleti cikkek: a búza, a hús, a tej, a zsír, stb. előállítója dolgozhasson üzleti alaptőkéjének ha nem is teljes, de legalább némi hasznosításával, körülbelül élhető konjunkturákkal? *Sehogy! Így akarják ezt a rendeletek. Ez így van s punctum!*

Csehszlovákia is deflációs pénzügyi politikát folytatott, de egészen más helyzetben. Egy ipari államnak minden állami intézkedéssel elősegített nagy tömegű ipari exportja olyan kereseti lehetőséget nyújt a városi fogyasztók minden kategóriájának, hogy az élelmezési cikkeket elég jól megfizethetik, főlényesen jobb konjunkturákat nyújtva a termelőnek.

Milyen mentalitással lehetett nálunk beindítani egy deflációs politikát, amely mellett egy agrár államban a valóságos előállítási áron többnyire alúl kell hogy forgalomban legyenek az elsőrendű élelmezési cikkek? Azt hiszem *csakis úgy, hogy az agrár-reform által megteremtett, ezidő szerint kényszerbérleti alapon gazdálkodó új parasztbirtokos lényegében ingyen alaptőkével dolgozik s így alaptőke utáni hozadékra igényt nem tart, nem is tarthat; szénája, amivel az olcsó marhát produkálja, csak a lekaszalási, szárítási és behordási munkába ke-*

rült; tengerije, amivel az olcsó kövér disznót kihizlalta, eddig még ingyenes földön termett s így az alacsonyra megszabott értékesítési árakkal meg is lehet elégedve. Így esik, hogy a kisajátított föld elvesztésével történt veszteségi folyamat tovább folyik, annak az új tulajdonos által való kezelése a megnevezett földnek s ezzel együtt a reform előtt már megvolt parasztbirtoknak is elsodorja a jövedelmezési lehetőségeit.

Kérdés, hogy a sok milliárd értékű mezőgazdasági alapítke illetően effektív kamatvesztéseit visszatéríti-e az államháztartásnak a lej ilyen deflációs szanálása?

Joggal felmerülhet a gondolat, hogy nem lehetne-e olyan termények termelésével foglalkozni, amelyek nem markánsan közszükségleti cikkek s így értékesítésükben szabadabb mozgás lehetséges? A felelet itt is rövid: *nem!* Ha egy gazda azon töpreng, hogy termeljen olyant, ami se nem búza, sem nem egyéb gabona, se nem hús, se nem zsír, — épen olyan, mintha pl. egy sörgyáros azon töprengene, hogyan állítson elő egy olyan sörítalt, ami nem sör? Amikor megállapítottam, hogy sem a ló, sem a marha, sem a sertés, sem a juhtartás — itt minden részletében ki nem fejthető okokból — nem jövedelmező, hiába gondolok arra, hogy helyettük pl. zsiráfot fogok tenyészteni! Magas árú, elég jól exportálható cikkeket sem lehet *tömegesen* termelni; ha *minden gazda* elkezdene borsmentát, vagy koriandert, vagy hasonlókat termelni, a túltermelés ölné meg automatice az árakat.

Sajnosan nélkülözzük azonban az olyan kormányintézkedéseket, amikkel valami keveset mégis enyhülhetne a helyzet. Ilyen volna a ma túldrága és nehézkes vasuti szállítás jobbá tétele; az állategészségügyre több gond fordítása; megbízható belföldi oltóanyagoknak és szérumoknak *olcsóbb* előállítás. Inkább élvezeti, mint elsőrangú élelmi cikkek sikeres exportjának intenzív elősegítése, példa rá a múlt évi rekord almatermés, aminek nagyrésze ma is itt benn van, hol megfagyva, hol elrothadva. Az állattenyésztés terén következetes eréllyel és szakértelemmel odahatni, hogy csak elsőrendű apaállatok kerüljenek a köztenyésztésbe; hogy ne vásárolhasanak a községek maguknak vásárokon össze-vissza mindenféle tenyészanyagot, csak olcsó legyen, gondolva, nehogy megvegyük a régi intelligens tenyésztő drágább, de abszolút jó állatját, mert még túlságos haszna lehet belőle!

Gazdasági érdekképviselőkkel való időnkénti érintkezés, olcsóbb mezőgazdasági hitel nyújtása és még sok-sok minden történhetne, ami a mai vérszegény mezőgazdaságot mégis előbbre vihetné!

Réges-rég, önkéntes koromban volt egy kedves, könynyelmű huszárfőhadnagyom, akitől minden elsején a hitelezői elszedték a havi gázsiját s még 40—50 koronákat rá is fizetett nekik, hogy honnan, alig lehetett megállapítani. Ilyenkor előkelő pózban, kifeszített mellel harsogta közénk, hogy ő büszke arra, hogy csak passzióból szolgál! Hát valahogy ilyenformán csak passzióból gazdálkodunk mi is, de reméljük, hogy a deflációs irányzat sem tart örökké, teljesítve a lej körüli szolgálatait, helyet ad egy normális közgazdasági életnek, megfelelő kereseti lehetőségekkel. Addig pedig félre a tudományos üzemtannal, félre minden megszokott igényekkel s parasztilag csak „foltozgassuk a régi csizmát!”

Dr. Szent-Iványi József.